

Minnesanteckningar Uppstartsworkshop EKO

Följande anteckningar är tagna vid Uppstartsworkshop för EKO-projektet den 18 april 2023. Det talade ordet gäller.

Inledning av moderator, Ann-Helen Meyer von Bremen

Trendspaning mot Tyskland där flera delstater har valt att kombinera det lokala med det ekologiska. Samma grundtanke finns för de två perspektiven – tar man lokal produktion på allvar tar man vara på de resurser som finns nära. Det är samma tanke med ekologiskt och kretslopp. Delstaten Bayern har tagit fram märkning för mat som är ekologisk och närodlat. Många gårdar är små och diversifierade. Konsumenter kan köpa in sig med en fast summa för att sen få produkter från leverantörer: nötkött, lamm, ägg, mjölk, mjöl, grönsaker, frukt med mera. Uppland borde kunna inspireras av Bayern, vi har stort utbud med stor produktion. Borde inte vara en konflikt mellan det lokala och ekologiska.

Introduktion av samarbetsprojekt ekologisk produktion och konsumtion, Karin Bergkvist, Länsstyrelsen

Länsstyrelsen Uppsala län har beviljats medel för projekt som syftar till att stärka den ekologiska livsmedelsproduktionen och konsumtionen i Uppsala län. Målet med projektet är att få fler aktörer att vilja erbjuda ekologiska varor och att fler konsumenter vill köpa ekologisk mat. Dessutom ska intresset och kunskapen om ekologiska produkter öka hos dagligvaruhandlare, restauranger och hos allmänheten. Beställarkompetensen hos offentlig sektor när det gäller ekologisk mat ska öka. Projektet kommer pågå åren 2022 till 2024 och kommer genomföras tillsammans med andra projekt och initiativ. Projektet kommer genomföras inom ramen för handlingsplanen för Ät Uppsala län och går in i flera av handlingsplanens teman, bland annat Förenkla för företag, Från jord och vatten till bord och Konsument och upphandling.

Ekologisk produktion, Pär Lindqvist, Uppodlarna – Ekologiska lantbrukarna i Uppland

Familjen har ett ekologiskt lantbruk i Vendel där de har köttproduktion av nöt och lamm, växtodling och naturbetesmark samt uthyrning inom Bo på lantgård och gårdsförsäljning. De bedriver mycket landskapsvård som kräver jobb med naturbetesmarkerna men tycker det är ett trevligt sätt att föda upp djur på och skapar naturbetesmarker som tidigare vuxit igen. Djuren betar mycket kring Vendelsjön, där det skett stora förändringar på östsidan tack vare deras egna insatser. Det är viktigt att djuren gör minst två nyttigheter, landskapsvård och kött. De säljer ungefär hälften av köttet via "köttlådor" och "REKO-ring". Han jobbar även lite utanför lantbruket, annars svårt att få det att gå runt, en typisk Norduppländsk gård. Risken att tappa den biologiska mångfalden och nedgång av pollinerande insekter är ett stort hot. Naturbeten betas till stor del av ekologiska djur (ca 90 % av alla KRAV-certifierade gårdar har naturbeten). Ekologiska gårdar har mer vall i växtföljden vilket bidrar till

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

kolinlagring och biologisk mångfald. Ekologiskt är väldefinierat i ett regelverk som utvecklas och skärps gradvis. Tillkommer kunskap ändras reglerna, vilket i dagsläget handlar om klimat och fossil energi. Ekologisk produktion kontrolleras varje år något som sker mycket mer sällan inom konventionell produktion. Kontrollen är viktig och gör att företagen verkligen kan stå för att produktionen går rätt till. Begreppen närproducerat/lokalt/regenerativt är inte definierade. Det blir då en risk för greenwashing – konsumenter slutar lita på miljömärkningar.

Utvecklingen på ekomarknaden och i butik, Ida Lind, Ekologiska Lantbrukarna

Ekologiska lantbrukarna sammanställer varje år den ekologiska försäljningen i Sverige. Totalmarknaden för ekologiskt steg långsamt åren 2004-2013, 2014 sköt det dock i höjden för att några år senare stanna av och stå lite mer och stampa. År 2022 låg det på strax över 30 procent. Försäljningen av ekologiskt minskade i näthandel och fysiskt i butik. Siffran 0,5 procent fysiskt i butik låter lite men i volymer är det stora minskningar i kategorin, exempelvis ägg och mejeri. Det är en stor uppgång i kategorin restaurang vilket tros bero på att pandemin är över och restaurangerna kommit i gång igen. Totalt sett är det en uppgång på 2,5 procent av allt ekologiskt år 2022 jämfört med 2021. De jämför med konstiga år, eftersom det inte varit "normalår" under pandemin och inte tillbaka till normalläge än. Folk handlar generellt mer ekologiskt online än i butik. Bilden av att det är 20-30 åringar i större städer i singelhushåll som köper ekologiskt stämmer faktiskt generellt. I fjol gjordes första riktigt bra uppskattningen av gårdsförsäljningen utifrån en enkät som skickades ut.

Trender kring ekologisk handel samt arbete med att rekommendera ekologiskt i kundmötet, Stina Lundqvist, Hållbarhetsutvecklare och Emil Fasth, provningsansvarig PK huset, Systembolaget

Systembolaget arbetar mycket fokuserat med sitt kundbemötande, något som Stina arbetar mycket med. Emil har ansvar för provningar men även hållbarhetsansvarig i sin butik. De arbetar kunddrivet, det ekologiska har blivit viktigare. De har en stabil utveckling av ekologisk försäljning. Litet tapp mellan 2021 och 2022 vilket de tror till viss del är att de pratat mer om klimatsmarta förpackningar och en ny vägledning, Hållbart val, tar in fler parametrar, vilket kan ha minskat den ekologiska andelen. Målet för 2023 är att ha 15procent ekologisk försäljning. Viktigt att lyfta är att det inte finns ett direkt samband mellan pris och ekologiskt på Systembolaget. Arbetet är även varumärkesneutralt.

Offentlig måltid, Sara Nygårdh och Marielle Lindblom, Måltidsservice Uppsala kommun

Måltidsservice arbetar med måltider för verksamheterna i Uppsala kommun som skolor, äldreboenden med flera. De vill arbeta med frågor där det går att sätta mål så de kan följa upp sitt arbete. Det är cirka 45 000 måltider per dag, de arbetar med att ha gemensamma menyer. Kommunens ekologiska mål sattes 2013 och började mätas 2014. Det är ett politiskt satt mål och det är 100 procent ekologiska livsmedelsinköp. Måltidsservice började med att sätta delmål. Hur har det då gått? De ligger idag på målet 60 procent som årsmål och där har de legat på de senaste åren på

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

grund av världsläget. Måltidsservice låg på 59 procent under 2022 och Uppsala kommun i helhet låg på 54 procent. Uppföljning sker per kök vad gäller ekologiskt och det går att följa upp på veckobasis. I år skulle de ha nått 100 procent ekologiska inköp vilket de inte nått, målet är förlängt till år 2025. De behöver se över hur de ska arbeta för att nå målet på 100% eftersom ekologiskt är dyrare och livsmedelspriserna har ökat vilket gör att finansiering är en viktig faktor.

Panelamtal, Pär Lindqvist, Uppodlarna, Stina Lundqvist, Systembolaget, Sara Nygårdh, Uppsala kommun samt Johanna Mellberg, Johanna & Mat

Utöver de tidigare talarna välkomnas även Johanna Mellberg från Johanna & Mat som driver KRAV-certifierad restaurang i Uppsala kommun.

Vad behöver göras för att utveckla Uppsala läns ekologiska livsmedelskedja?

- Förädling på medelstor nivå behöver stärkas, till exempel kvarn för att ta hand om spannmål, pack, tvätt, lager och distribution av grönsaker. Vi kan lära av Finland och stötta gårdar för lagring och paketering.
- Samordnad logistik för restaurangledet.
- Kommunerna köper gärna produkter, men logistiken ut till köken saknas. Det krävs gemensamma system för att få ner det övergripande målet ända ner till "köket".
- Systembolaget gör saker tillsammans och försöker bygga på engagemang i en butik. Det är viktigt att göra det kul att jobba med det här, bygg på de enskilda individernas egendriv.

Utifrån din roll och ditt perspektiv - vad är mest angeläget att förändra?

- Tydlig märkning i butik och kommunikering till kund.

Vilken roll kan länsstyrelse, kommuner och region spela i utvecklingen?

- Svårt att sälja från liten spannmålsproduktion, eller som foder, men möjliggöra att flera gårdar förhandlar mot de stora tillsammans.
- Möjliggöra för producenter att odla och leverera ekologiskt.
- Det förekommer signaler om ekologiskt att regelverket är krångligt och medför en merkostnad. Förenkla för företag. Här efterfrågas en samverkan mellan myndigheter.
- Att de som har köttproduktion får ersättning för biologisk mångfald om djuren betar
- Steget framåt att producera biologisk mångfald. Kan man mäta produktion av biologisk mångfald – har länsstyrelsen en roll där? Absolut. Men det kan vara svårt att förstå varför biologisk mångfald är viktigt.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

- Vi måste börja producera "kolinlagring"
- Tydliga livsmedelsstrategier.
- Samordnad logistik offentlig upphandling är stor och jätteviktigt del.
- Offentliga kan arbeta mycket med utbildning och ta rollen att "visa att det går" med ekologiskt.
- Behöver tydligare visa att ekologiskt är viktigt inom offentlig måltid. Prata om det på varje månadsmöte.
- Få upp det i samtalet igen, ekologiskt har blivit en trend som fanns år 2015.

Workshop

Vad behöver göras för att utveckla Uppsala läns ekologiska livsmedelskedja? (Bonde-förädling-grossist-butik/restaurang/storhushåll-konsument)

- Så fort man är lite större livsmedelsförädlare med alla krav och regelverk det innebär – blir det svårt för en enskild lantbrukare.
- Det behövs investeringsstöd för små/mellanskalig förädling. Inte säkert att de är lantbrukare alla gånger. Pengar bör inte vara låsta.
- Bra investeringsstöd behövs från Länsstyrelsen – förädling saknas. Idag behöver man bli större för att få stöd.
- Dyr certifiering för små grönsaksodlare som trots anpassad produktion inte kan märka sina varor.
- En väg in... för insamling av lantbrukets data. Skulle ge direkt tidsbesparing.
- Om man vill utöka verksamheten är förprovningen en hög tröskel. Balans för statlig byråkrati.
- Regler är bra men det kan behövas hjälp för att uppfylla reglerna.
- Eko är inte slutmålet. Vi behöver ta ut de bra grejerna och bredda och samarbeta på lokala nivåer. Lokala energikällor, lokal hållbarhet.
- Bygdväxtföljder. Bygden bestämmer tillsammans vilka marker som är bäst för vad. Egna upplagringsplatser, logistik, till stadsdelar med återflöde till bygden av resurser, avfall m.m. Minska körsträckor, producera mångfald och säsongsvariera. Svinn kan tillbakskomposteras. Slam är laddat nu.
- Kan man inte slå sig ihop – get-together, lantbrukare med liknande förutsättningar.
- Samarbete över länen, för produktion.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

- Matlust Södertälje kommun, vi behöver tittar på vad kan vi odla här för att ge vår befolkning vad de behöver. Samarbete med producenter och förädling, hålla utbildningar. Behövs en plan över växtföljd för bygder/kommuner/regioner.
- Delar är för dåligt utvecklade i Uppland – t.ex. grönsaker. Där handlar det också om att uppländska bönder inte har någon grönsakstradition! I Uppland har vi alltid varit mjölkbönder och i viss mån spannmålsodlare. Många extrajobb kring de stora städerna. 60-70 försvann mjölkproduktionen när flyget startade. Stockholm är vår hemmamarknad.
- När vi startade Upplandsbondens, det här köttet ska inte lämna Uppland sade vi då. Men då skulle de lägga ner slakteriet i Uppsala. Träffade Swedish Meats i Skara. Skicka djuren på slakt så skickar vi upp lådor. Efter det att uppsalaslakteriet lades ner så uppstod flera mindre.
- Lätt samla ihop köttet, men svårt distribuera, nu via ett Stockholmsbolag.
- Pastöriseringscontainer – har abonnerande kunder, men önskar expandera. Hämtar mjölk från vår tank till vårt eget mejeri. Kunder är ”vänner” runt omkring – ca 35 kunder som köper varje vecka. Ett enkelt familjeföretag. Säljer produkt i plastdunkar 1,35 dunkar. 17 kr litern. Drömmen är att försöka expandera och producera egen yoghurt etc. Ekonomiskt stöd är en förutsättning!
- Mejeriet klarar 250 liter i timmen. Vore kul att kunna ta in till exempel Jällas mjölk. Tuna skola, förskola – borde kunna räcka till 700 elever på sikt. Förmodligen kan vi skala upp från - problem med det ekonomiska. Mejeriet har kostat 1,2 miljoner. Vill få till ett slutet system! Har en alldeles för stor mjölk tank (1600 liter).
- Önskar mellanled mellan bonde och marknad- säljorganisation. Svårt för en producent att ha alla roller.
- Producentföreningar nödvändiga, inte hållbart att distribuera som ensam producent. Förening som kan underlätta samarbeten och logistik och samordna försäljning. Lättare för konsument att bara skriva en faktura så får föreningen dela upp mellan de olika producenterna. Viktigt att kooperativen inte bli för stora, inte som Arla. Logistiksystem behövs. Upplandsbonden har många medlemmar (70 st av 170 medlemmar) som inte är aktiva producenter men som kan hjälpa till på andra sätt, anordna möten etc.
- Upphandling är svårt- långa ledtider. Dynamiskt inköpssystem. Sälja själv i reko-ring eller få lägre pris hos exempelvis kommun. Kapa mellanleden!
- Logistiken, gemensam distribution mellan kommuner.
- 60% ekologiskt för skolmat. Men totalt 18% när det gäller alla livsmedel. Kommunen ligger långt före!
- Kooperativodlare- gemensamt presseri - säljer gemensamt.
- Jobba med butiksplacering, mindre glapp i prisbilden mellan konventionellt och ekologiskt

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

- Konsumtionen av ekologiska livsmedel har blivit lägre.
- Skapa efterfrågan på produkterna genom en tydlig kommunikation.

Vilka konkreta insatser skulle projektet kunna göra...

...för att öka konsumtionen?

- Ekoseptember – kul om projektet vill haka på den kampanjen mer. Uppsala kommun har många kanaler mot medborgare som man kanske kan nyttja. Kul om kock kan vara med på kulturnatten, tex och steka pannkakor. Tips om nätverk Ekokockar. Ekolantbrukarna kan hjälpa till med material och kanske också medel till kock om det inte finns i projektet.
- Förslag på Kulturnatten: tipsrunda i olika butiker: hitta eko-produkter i butiker med frågor om varan. Alla får en goodie-bag och vinnaren en eko-kasse.
- Vissa tar bort EKO från butiken för att inte bli förknippade med ”högrprisvaror”. Behöver ändra attityder.

... för att öka produktionen?

- Svårare att vara eko- ska inte vara så mycket mer papper och grejer. Mycket mer jobb för kravcertifiering för restaurang.
- Lagstiftas om ekomärkning på menyerna-liket allergimärkning
- Fjärdhundraland - positivt exempel på nätverk som hjälps åt. Samarbete är jätteviktigt.

...för att få fler restauranger att servera ekologisk mat?

- Restaurang är svårt att satsa på, det är så mycket upp till dem. Men om efterfrågan ökar hänger de på. Dåligt lunchutbud på restauranger i Uppsala.
- Kan man få tex Svenssons krogar att signa upp på ex 15% eko vore det såklart jättebra men känns inte så möjligt.

...för att öka andelen ekologisk mat inom storhushållen - dagis, skolor, sjukhus, äldreomsorg med mera?

- Kommunen behöver bli mer flexibel – gå ifrån sitt stora avropsavtal. Visa samarbetsgårdarna att det finns en långsiktighet.
- Gemensamma mål med större syften.

- Bra att måltidsservice har höga mål, kan deras roll i samhället nyttjas mer? Mer info om eko i skolan. Kan nå föräldrar genom barn.
- Kommunicera Dynamiskt inköpssystem (DIS). Kommunen arbetar mycket på det lokala och inte lika mycket på det ekologiska. Förr stirrade vi oss blinda på lokalproducerat.
- Bra med den pedagogiska tanken.
- Inspirerat av Systembolaget måste det genomsyras hela organisationerna, länsstyrelsen och kommunen. Behöver prata om vad en märkning innebär och synka med dagens trender
- Handlar om hela Uppsala län – borde kunna ta in Roslagsmjölk. I Östhammar tar man in "Skånemejeriers" mjölk.
- Kan även handla om Jällas egna överlevnad.
- Vårt närmaste mejeri här i Uppland är Kallhäll. Finns även Gävlemejerier. Gick till Grådö.

Hur kan din organisation bidra till att stärka den ekologiska livsmedelskedjan i länet?

- Länsstyrelsen - får de ha en rådgivande roll eller inte? Forum för lantbrukare där detta pratas om.
- Stora aktörer/inköpare kan bidra till förändring genom stora inköp.
- Intresseorganisationer är en mötesplats och informationsspridare. Vilka intresseorganisationer kan och bör jag vara med i om jag har ett intresse och hur hittar jag dem? Söka på internet-mycket gammal information på kommunernas hemsidor. Relevant klarspråk-Lotsar skulle kunna vara en möjlighet.
- Nudging- erbjuda alternativ. Enskilda privatpersoners inköp spelar roll
- Hur mycket utbildning har skolan om mat och livsmedelsproduktion? Har ekologiska lantbrukare motsvarighet till Bonden i skolan? Nej, inte än. Vill gärna. Kan man kanske göra något sådant under ekoseptember? Kanske ngt för Uppsala kommun eller för alla kommuner i länet? Prisfrågan är också ett lite mindset – tydliggör i konsumentaktiviteten hur liten skillnad det kan vara i pris och vad varje krona har för mervärden för djuren, naturen.
- Många har skapat bra saker men hur hittar det ut till slutkonsument?
- Också viktigt att prata om var råvaror kommer ifrån. Utbilda om det.
- Kulturnatten- träffa konsumenter - upprepning av information.

Finns det någon en annan organisation kan göra för att underlätta för er så att ni kan bidra till att stärka den ekologiska livsmedelskedjan i länet?

- Kan SLU göra något i utbildningssyfte med barn, familjer osv? Har demo-odling. Ibland tar engagerad lärare kontakt och då hittar vi på någonting. Kanske kan samarbeta med UL också för att ta sig dit.
- Samma polarisering mellan ekologiskt och konventionellt finns inom forskning. Men det handlar inte om motstridiga system, utan att utveckla ett jordbruk som fungerar. Behöver gå tillbaka till lokala system. Blir det lokalt, småskaligt blir det ekologiskt.
- Upplandsbonden är ett bra samarbete som skulle behövas för fler produkter.
- Reko-ring är inte så smart ur CO2-synpunkt, alla tar bilen dit.
- Reko-ringarna borde ju också kunna få en värdefull funktion.
- LRF har fler ekologiska medlemmar än ekologiska lantbrukarna men vågar inte ta ställning eller lyfta fram den ekologiska. Det är så stor motsättning mellan konventionellt och ekologiskt och LRF vill inte trampa konventionellt på tårna. Kan inte promota det ekologiska inom LRF, blir därmed ingen effekt och tillvaratar inte en stor del av sina medlemmar. Där kan LRF göra mer.
- Hushållningssällskapet – har satsat på kommunal försörjningsbalans, som underlag för diskussion till de här frågorna.
- Naturskyddsföreningen – samarbete med ekologiska lantbrukarna. 9000 naturvårdare lära sig mer om jordbruk. Vill gärna att länsstyrelsen blir med i projektet.
- Att skapa förädlingsföretag från producent till konsument, men vem är det som bör dra i detta. Lantbrukskonstellationer, kommuner eller länsstyrelsen.
- Närmare samarbete med Länsstyrelsen från kommunens sida.
- Uthålligt lantbruk, behöver titta på utsäde. Fåtal sorter, förändrat klimat, enstaka bolag. Kulturspannmål klarade torkan 2019, djupare rotsystem.
- Fräscha upp eko-märkning genom att stärka kopplingarna till klimat och djurfördelar. "Svenskt" har tagit en stor del av marknaden. Man måste veta skillnaden. Tråkigt att peka på att något är sämre, men det finns ju olika grader av hållbart och bra. Förbättrad bild över vilka mervärden som finns. Kolbindning. Kvalité och hälsa. Kretslopp, kväve. Vallen måste lyftas, ekologiskt kolinlagrar hela tiden. Mellangröda som konventionellt gör i 3 månader, räcker inte. Det är för kort period. Långt ifrån vad en treårig vall kan göra. Eko kan ge 80% av skörd i spannmål jämfört med konventionellt, idén om 50 % skörd stämmer inte, räknat på spannmål. Bra ekogårdar ger bättre än medelmåttiga konventionella. Trädgårdsodling ger bättre skörd, bättre mulljordar.
- Förslag: Mervärdesbroschyr.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

- Vi behöver bygga på eko med andra hållbarhetsaspekter. Eko är ju inte bäst i alla sammanhang med allting, exempelvis klimat. Vi behöver se helheten. Borde vara en självklar del av utbildningen – hållbart liv. Uppsala kommun har försökt få in pedagogiska måltider, matsvinn med eleverna men svårt att få tid. Viktigt att få till planering, har en gjort jobbet finns ju materialet klart att använda för andra. Kemi-lärare och hemskunskapslärare samarbetade i en skola i Hudiksvall, frigjorde tid till annat. Bra sätt att tänka. Rektorsutbildning innehåller inte hållbarhet på något sätt. Mellanstadiet är en viktig tid, där behövs material och information riktade till barn i de åldrarna. Kommer man in i skolan med informationen, vinner man mycket. På mellanstadiet väcker man tanken, på gymnasiet kan de verkställa.
- Samordnad logistik – system för lokal mat, affärsmöjlighet. Det som är nytt i samhället är att bygga upp en starkare beredskap. Stor möjlighet nu att koppla ihop beredskap med. Självförsörjning – skapa helhetssystem. Försvarsmakten och Naturvårdsverket – skapa noder till ex. lantbruksgymnasierna. Till exempel lagergårdar.
- Söker fortfarande över logistiken. Ta upp detta som en fråga. Vilken logistik finns idag, gå den att utveckla etc. Kör aldrig tomma bilar etc. DIS funkar inte så bra, för att logistiken är för krånglig.
- Nytt av företag och organisationer. Ju mer vi pratar om ekologiskt desto fler nya kunder bör vi få.
- Bryggeri i Uppsala län, glada över Systembolaget. De tre närmaste butikerna får vi sälja på. Lokalt sortiment. Alla butiker har valfrihet att välja in vissa artiklar. Bättre information av vilka leverantörer som finns i länet.
- Förslag på Kulturnatten: tipsrunda i olika butiker: hitta eko-produkter i butiker med frågor om varan. Alla får en goodie-bag och vinnaren en eko-kasse.

Hur kan kommun, region och länsstyrelse bidra till att stärka den ekologiska livsmedelskedjan i länet?

- Kan Länsstyrelsen berätta om gårdar och uppländsk mat? Och därifrån ta upp det i skolan?
- Länsstyrelsen kan ta fram info-material om eko till alla som jobbar på kommun. Tex även de som jobbar med parkförvaltningar påverkas av färre pollinatörer.
- Måste komma in politiska styrmedel. "Människor är ju bara människor"
- Ekofrukostar i södra Sverige, samarbete mellan bönder och Länsstyrelsen. Åker runt och informerar om vad ekologiskt är. Kan man göra i Uppsala län och tex informera alla kommuner?
- Hela EU är ju helt beroende för "handelsgödselproduktion" – därför har inte priserna gått upp. Här har länsstyrelsen ansvar att kartlägga vilka lantbruk som skulle klara sig utan handelsgödsel.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

- Vi måste involvera våra ungdomar, det är bara mörker framför dem.
- Hemkunskapslärare borde kunna utbilda ungdomar på samma sätt.
- Lärarhögskolan – länsstyrelsen borde kunna höra med dem om lantbrukare, restauratör etc. om hur man tänker i läroplanen hur man får med de här perspektiven. Läroplanen kanske inte är lika snabb.